

پژوهش‌ها معمار اسلام ۱۷

شماره شنبه: ۹۸۰ X - ۲۳۸۲

فصلنامه علمی - پژوهشی
قطب علمی معماری اسلامی
سال پنجم - شماره چهارم - زمستان ۱۳۹۶

مراتب زیبایی، تصدیق و تحسین زیبایی برگرفته از مفهوم حسن در قرآن
فرهنگ مظفر / احمد امین پور / احمد رضا اخوت / عاطفه پورصالحی

امکان‌سنجی روش‌های صنعتی‌سازی ساختمان در تولید مسکن اسلامی
مازیار اصفی / پریسا هاشم‌پور / مظفر مهاجری

خوانش هنر تیموری بر مبنای اندیشه‌های سهروردی - مطالعه‌ای بر نقش‌مایه‌های
هندسی مسجد گوهرشاد
رویا روزبهانی / اصغر فهیمی‌فر

مؤلفه‌های طراحی بومی محیط به‌منظور تأمین سلامت انسان بر مبنای طب سنتی و
اسلامی
مهدی حمزه‌نژاد / زهرا ثروتی

مقایسه تطبیقی میدان نقش جهان اصفهان و امام حسین «ع» تهران بر اساس روابط
پایداری اخلاق مدار
بشری عباسی / محمد رضا بمانیان

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی دانشگاه علم و صنعت ایران

سر دبیر: دکتر محسن فیضی

مدیر داخلی: دکتر فاطمه مهدیزاده سراج

ویراستار ادبی فارسی: سارا متولی

کارشناس مجله: امیرحسین یوسفی - زهرا کاشانی دوست

ویراستار انگلیسی: محمد رضا عطایی همدانی

هیأت تحریریه:

دکتر سید غلامرضا اسلامی : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر حسن بلخاری : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر مصطفی بهزادفر : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمد رضا پور جعفر : استاد دانشگاه تربیت مدرس

دکتر مهدی حمزه نژاد : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر اسماعیل شیعه : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر منوچهر طیبیان : استاد دانشگاه تهران

دکتر حمید ماجدی : استاد واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر اصغر محمد مرادی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر غلامحسین معماریان : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر فاطمه مهدیزاده سراج: دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

مهندس عبدالحمید نقره کار: دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمدنقی زاده: استادیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر علی یاران : دانشیار وزارت علوم تحقیقات ، فناوری

طراح جلد و صفحه آرا: امیرحسین یوسفی

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

لیست داوران این شماره:

دکتر مهدی حمزه نژاد (استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران)

دکتر نرگس دهقان (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد)

دکتر محسن دهقانی تفتی (دانشجوی دکتری، دانشگاه علم و صنعت ایران)

دکتر محمدمنان رئیسی (استادیار دانشگاه قم)

دکتر امین عبدمجیری (دکتری معماری دانشگاه علم و صنعت)

دکتر مسعود ناری قمی (استادیار دانشگاه کاشان)

دکتر شهریار ناسخیان (استادیار دانشگاه هنر اصفهان)

دکتر احد نژاد ابراهیمی (استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز)

مهندس عبدالحمید نقره کار (دانشیار دانشگاه علم و صنعت)

دکتر بهزاد وثیق (استادیار دانشگاه صنعتی جندی شاپور)

نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی بر اساس مجوز کمیسیون نشریات

وزارت علوم تحقیقات و فناوری به شماره ۳/۱۸/۱۳۷۲۰۶ مورخ

۹۳/۷/۲۸ از شماره نخست دارای اعتبار علمی پژوهشی می باشد.

این مجله در پایگاه های (SID) و (ISC) نمایه می شود.

لات مندرج در این مجله، الزاماً بیانگر نقطه نظرات «پژوهش‌های معماری اسلامی» و «قطب علمی معماری اسلامی» نمی باشد و نویسندگان محترم، مسئول مقالات خود هستند.

نشانی دفتر مجله: دانشگاه علم و صنعت ایران / قطب علمی معماری اسلامی / کد پستی ۱۶۸۴۶۱۳۱۱۴ / **تلفن مستقیم:** ۷۷۴۹۱۲۴۳ - ۰۲۱

نشانی، ایدانامه: jria@iust.ac.ir / نشانی، وب: <http://iust.ac.ir/jria>

مقایسه‌ی تطبیقی میدان نقش جهان اصفهان و امام حسین (ع) تهران بر اساس روابط پایداری اخلاق مدار

بشری عباسی*

دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس

محمدرضا بمانیان**

استاد، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس (نویسنده‌ی مسئول)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۰۴/۲۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۶/۱۱/۲۲

چکیده:

تمرکز بر بعد اخلاق در پایداری، در یک روند تکاملی منجر به شکل‌گیری رویکرد اخلاق مدار به‌عنوان رویکردی جامع در پایداری شده است. این بعد در عمق مفهوم خود، ارتباط جدایی‌ناپذیری با مفهوم پایداری داشته و به روابط بنیادین انسان‌ها اشاره دارد. بر اساس جدیدترین تعریف از پایداری اخلاق مدار، اخلاق در پایداری، مجموعه‌ای از روابط پایدار است که شامل ارتباط انسان با دیگر انسان‌های نسل حاضر، ارتباط انسان با نسل‌های آینده و ارتباط انسان با طبیعت می‌شود. فضای شهری بستری برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی است که حضور و فعالیت شهروندان در آن، پویایی زندگی را به نمایش می‌گذارد و میدان، یکی از اثرگذارترین فضاهای شهری است که امکان برخورد‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد. این فضا دارای اهمیت زیادی در بین شهروندان است تا حدی که معمولاً ساکنان یک شهر، مناطق مختلف شهر را توسط میدان‌های آن از هم بازمی‌شناسند. بنابراین، با توجه به اهمیت روابط انسان‌ها با یکدیگر در رویکرد معماری پایدار، میدان به‌عنوان یکی از اثرگذارترین فضاهای شهری که توقع شهروندان از آن، فضایی عام، متنوع و پر از رویداد است و در آن امکان برخورد‌های اجتماعی چهره به چهره وجود دارد؛ در نظر گرفته می‌شود. هدف این پژوهش، شناسایی روابط پایداری اخلاق مدار در دو میدان نقش جهان اصفهان و امام حسین (ع) تهران و درنهایت، مقایسه‌ی میزان توجه به روابط پایدار در این دو میدان به‌عنوان نمونه‌ای از معماری سنتی و معاصر است. با توجه به این که پژوهش بر ماهیت اجتماعی واقعیت‌ها، اهمیت ارزش‌ها و ارتباطات انسان با طبیعت، هم‌نسلا نش و نسل آینده در فرآیند تحقیق تأکید دارد؛ از روش بررسی تطبیقی استفاده شده است. الگوهایی که عمومیت دارند از محیط پژوهش اخذ شده و با تأکید بر تفاوت‌ها و اختلاف‌های میان بستر پژوهش به مقایسه کمک می‌کنند. پژوهش پیش‌رو طی سه مرحله شکل گرفته است، مرحله‌ی نخست به رویکردهای نظری و مرور ادبیات پژوهش پرداخته؛ در مرحله‌ی دوم، اصول نه‌گانه‌ی هنوفر در قالب روابط سه‌گانه‌ی اخلاق در پایداری تقسیم‌بندی شده و درنهایت در مرحله‌ی سوم، با اتکا به نتایج دو مرحله گذشته، هر کدام از روابط سه‌گانه‌ی پایداری اخلاق مدار بر اساس قوانین هنوفر در عناصر موجود در میدان به‌طور جداگانه بررسی و نتیجه بررسی‌ها در قالب جدول مقایسه دو میدان نقش جهان و میدان امام حسین (ع) ارائه شده است. نتایج حاصل از این بررسی نشان می‌دهد که میزان توجه به پایداری اخلاق مدار در نمونه‌ی سنتی به‌مراتب بیش از نمونه‌ی معاصر می‌باشد.

واژه های کلیدی: پایداری اخلاق مدار، میدان نقش جهان، میدان امام حسین، شهرسازی ایرانی.

۱. مقدمه

فضاهای شهری به دلیل جوانب فیزیکی و کالبدی خود، نوعی فضای نمادین، ادراکی، مادی و حقیقی هستند که با شهر و کالبد شهر پیوندی عمیق دارند. یک فضای شهری، فضایی است که عنصری هویت‌بخش از یک شهر تلقی می‌شود؛ به طوری که اغلب شهرهای بزرگ را می‌توان به واسطه‌ی فضاهای شهری آن‌ها بازشناخت. «فضاهای شهری به‌عنوان بستری برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی، با حضور و حرکت شهروندان حیات و قوام می‌یابند؛ حضوری که با فعالیت آن‌ها کامل شده و پویایی زندگی را به نمایش می‌گذارد» (مرتضوی ۱۳۹۰، ۱۲). در قرن اخیر رویکردی به نام توسعه پایدار و به دنبال آن معماری پایدار مطرح شده که توجه به عناصر و کیفیت‌های فضاها و روابط را از مسائل مهم در ایجاد پویایی و سرزندگی شهر می‌داند.

معماری پایدار در تکامل تدریجی خود، همواره به دنبال شیوه‌ای مناسب برای پاسخگویی به اولویت‌های پایداری بوده است. با تأکید نظریه‌پردازان جهانی بر ابعاد اخلاقی توسعه پایدار و نیاز به شفاف‌سازی اهمیت آن در مجامع بین‌المللی، تمرکز بر بعد اخلاق، منتج به شکل‌گیری رویکرد اخلاق‌مدار به‌عنوان رویکردی جامع در پایداری می‌شود. این بعد اخلاقی در عمق مفهوم خود، عبارت «پایداری» را جای داده است و به روابط بنیادین انسان‌ها اشاره دارد که در یکی از مهم‌ترین نظریه‌های پایداری اخلاق‌مدار، شامل «ارتباط انسان با دیگر انسان‌های نسل حاضر، ارتباط انسان با نسل‌های آینده و ارتباط انسان با طبیعت» در نظر گرفته شده است (بکر ۲۰۱۲، ۳۳).

در این پژوهش، باور بر این موضوع است که میدان یکی از اثرگذارترین فضاهای شهری در ذهنیت شهروندان است تا حدی که معمولاً ساکنان یک شهر، مناطق مختلف شهر را توسط میدان‌های آن از هم بازمی‌شناسند و ساده‌ترین راه آدرس‌دهی به یک غریبه را راهنمایی وی از طریق میدان‌ها به‌عنوان نقاط شاخص شهری می‌دانند (پاکزاد ۱۳۸۶). بنابراین، با توجه به اهمیت روابط انسان‌ها با یکدیگر در رویکرد معماری پایدار، میدان به‌عنوان یکی از اثرگذارترین فضاهای شهری که توقع شهروندان از آن، فضایی عام، متنوع و پر

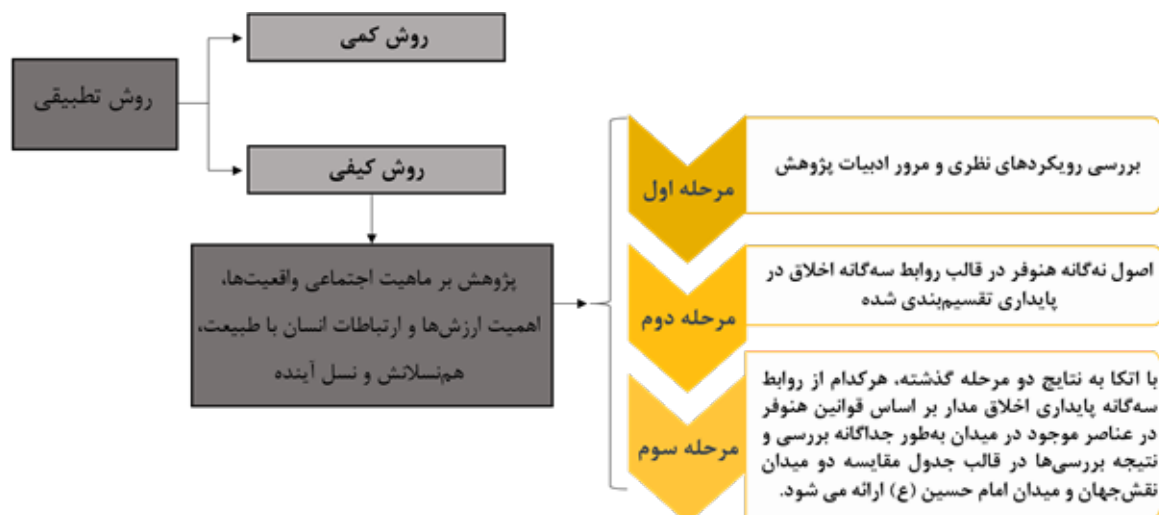
از رویداد است و در آن امکان برخوردهای اجتماعی چهره‌به‌چهره وجود دارد (پاکزاد ۱۳۸۵)؛ به‌عنوان نمونه‌ی مطالعاتی انتخاب شد. چرا که در سال‌های اخیر با تغییرات عمیقی که در تمامی ابعاد زندگی و سکونت رخ داده؛ بخش عمده‌ی این فضاهای شهری به مکان‌های سودازده تبدیل شده و تحت تأثیر نیروهای بازار در خدمت منافع جریان‌های محدود قرار گرفته‌اند و در نهایت اصول و مبانی مناسب در شکل‌گیری آن‌ها به کار گرفته نشده که این امر منجر به کاهش شدید کارایی فضا و حضورپذیری و سرزندگی افراد در میدان‌های شهری جدید شده است؛ به گونه‌ای که این فضاها قابلیت خود را در ایجاد روابط انسانی - که موضوع اصلی در مباحث مربوط به معماری پایدار اخلاق‌مدار است - در بسیاری از جنبه‌ها از دست داده‌اند. بنابراین، این امر ضرورت توجه به چگونگی شکل‌گیری عناصر در این فضاهای شهری در راستای شکل‌گیری روابط پایدار اخلاق‌مدار را بیش از پیش آشکار می‌سازد.

برای بررسی این روابط در میدان‌های شهرهای ایرانی، نیاز است که نمونه‌ای از میدان‌ها با الگوی سنتی ایرانی و نمونه‌ای از میدان‌های عصر حاضر، بر اساس روابط پایداری اخلاق‌مدار، با یکدیگر مقایسه شوند. به همین منظور با توجه به ادعای بنیان طرح^۱ میدان امام حسین (ع)، مبنی بر هم‌سطح بودن طرح پیشنهادی این میدان با میدان نقش جهان اصفهان، این دو میدان به‌عنوان نمونه‌های میدان‌های شهرهای اسلامی انتخاب شده‌اند. بر همین اساس، ابتدا وضعیت امروز میدان نقش جهان اصفهان و میدان امام حسین (ع) بر اساس این روابط تحلیل، و سپس مصادیق هر یک، در سه رابطه‌ی معماری اخلاق‌مدار، به‌صورت مجزا، بررسی خواهد شد.

۲. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش - که بر پایه‌ی دو مفهوم «میدان» و «معماری پایدار اخلاق‌مدار» شکل گرفته است - طی سه مرحله انجام می‌گیرد. مرحله‌ی نخست، شامل بررسی ادبیات موضوع و نظریات مرتبط با اخلاق در پایداری و چگونگی تحقق آن در معماری و بررسی تعاریف مربوط به میدان و جایگاه آن در شهرسازی و معماری ایران است که اطلاعات مربوطه بر اساس منابع و مستندات کتابخانه‌ای استخراج می‌گردد. در

به نقل از بنکدار (۱۳۸۹، ۱۵). این نوع پژوهش الگوهایی را که عمومیت دارند از محیط پژوهش اخذ می کند و به نوعی با تأکید بر تفاوتها و اختلافهای میان بستر پژوهش به درک بیشتر موضوع کمک می کند. پی‌یر (۲۰۰۵) بر این باور است که روش تطبیقی چارچوب تحلیل مناسب تری را در اختیار برنامه ریزان و طراحان شهری قرار می دهد (همان، ۱۷). در مطالعات تطبیقی دو روش کمی و کیفی مورد استفاده قرار می گیرند. در پژوهش حاضر رویکرد غالب، رویکرد کیفی است که در آن پژوهشگر، اشیا را در موقعیت های طبیعی آنها مطالعه می کند و می کوشد پدیده ها را برحسب معنایی که مردم به آنها می دهند، مفهوم سازی یا تفسیر کنند (گال، بورگ و گال ۱۳۹۱) این پژوهش بر ماهیت اجتماعی واقعیتها و اهمیت ارزشها و ارتباطات انسان با طبیعت، هم نسلانش و نسل آینده در فرآیند تحقیق تأکید دارد.

نمودار ۱. مدل فرآیندی پژوهش (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

اخلاق مدار، این رویکرد نیز شامل تمامی اولویت های پایداری در زیرشاخه های روابط دخیل در توسعه پایدار می باشد؛ روابطی که با توجه به گزارش برانتلند، فی مابین انسان با محیط زیست پیرامونش، انسان با هم نسلانش و انسان با نسل آینده برقرار است. در چنین دیدگاهی، رویکرد زیست محیطی بیشتر به عنوان شاخه ای از ارتباط انسان با طبیعت و نسل آینده و رویکردهای اجتماعی و اقتصادی نیز بیشتر به عنوان شاخه هایی از ارتباط انسان با هم نسلش

مرحله ی دوم پژوهش، اصول نه گانه ی هنوفر در قالب روابط سه گانه ی اخلاق در پایداری تقسیم بندی و با تکیه بر مبانی و مرور مجدد مستندات کتابخانه ای، راهکارهای کاربردی معماری ایرانی- اسلامی مرتبط با اصول نظری پژوهش استخراج می شود. در مرحله ی سوم پژوهش، چگونگی تحقق معماری پایدار اخلاق مدار در اجزای نمونه های مورد مطالعه بررسی می شود.

با توجه به هدف این پژوهش - که شناسایی روابط پایداری اخلاق مدار در دو میدان نقش جهان اصفهان و امام حسین (ع) تهران و در نهایت مقایسه ی میزان توجه به این روابط در این دو میدان به عنوان نمونه ای از معماری سنتی و مدرن است - لازم بود از روش تطبیقی استفاده شود. بررسی تطبیقی فرآیندی جامع، چندبعدی و سیستماتیک است که به دنبال یافتن تفاوتها و شباهتها در مورد پژوهی هاست (پیک ونس

۳. مبانی نظری

۳-۱. پایداری اخلاق مدار، تکامل تدریجی رویکردی

جامع

«رایج ترین و شناخته شده ترین تعریف از توسعه پایدار گرفته شده از گزارش برانتلند در سال ۱۹۸۷ است که این توسعه را مجموعه ای از روابط انسانی می داند» (دال ۲۰۱۳، ۲۵). با توجه به جدیدترین تعریف ارائه شده از پایداری

تلقی می‌شود.

پایداری اخلاق‌مدار، در تلاش برای ارائه رویکردی جامع در پایداری، برای تمامی روابط مذکور به یک میزان اهمیت قائل شده‌است. طبیعت و انسان از یک درجه اهمیت برخوردار هستند و تمامی اولویت‌های این رویکرد حول محور آسایش و کیفیت زندگی انسان تعریف نمی‌شود؛ بلکه به حقوق نسل‌های آینده نیز به همان میزان که نیازهای نسل حاضر از اهمیت برخوردار است؛ تأکید دارد. تا جایی که پا را بیش از مرز زمان گذاشته و با توجه به اولویت‌های پایداری، به ارتباط انسان با نسل آینده نیز اهمیت داده است. «این ارتباط به استفاده‌ی عادلانه از منابع انرژی و همچنین عدم ایجاد محدودیت برای نسل آینده در استفاده از امکانات موجود که یکی از دغدغه‌های اصلی توسعه پایدار نیز می‌باشد، مربوط می‌شود» (بکر^۲ ۲۰۱۲، ۱۶).

در سال ۱۹۹۶، ویلیام مک دونو^۳ و همکارانش به‌منظور ارائه‌ی معیارهای اخلاقی برای طراحی پایدار، اصولی را تحت عنوان اصول هونوفر^۴ ارائه کردند. آن‌ها تأکید می‌کنند به‌جای اینکه بر یک دید مثبت از نقش علم اصرار شود؛ باید محدودیت‌های قوه‌ی ابتکار و نبوغ انسان پذیرفته شود. راه‌حل‌های ارائه شده، زمانی مؤثر خواهد بود که نوع بشر کوشش خود را برای تسلط بر طبیعت متوقف کند و به‌جای آن به طبیعت به‌عنوان الگو نگاه کند. در اصول هونوفر می‌توان برای اولین بار توجه به معنا در کنار ماده را دید. این اصول نقطه‌ی شروع پایداری اجتماعی و به‌نوعی اولین توجه جدی به رویکرد اخلاق‌مدار در روند تکامل پایداری به‌حساب می‌آیند. اصول هونوفر شامل موارد زیر است:

• بر حقوق بشریت و طبیعت که در شرایطی سالم، حمایتی، متنوع و پایدار با یکدیگر همزیستی کنند؛ پافشاری شود.

• روابط متقابل به رسمیت شناخته شود. عناصر طراحی انسانی با جهان طبیعی در تعامل و وابستگی است. ملاحظات طراحی برای شناخت حتی تأثیرات جانبی دور، بسط داده شود.

• احترام مابین ماده و روح محترم نگاشته شود و به پیوستگی موجود و آتی بین آگاهی مادی و معنوی اشیا

و مکان‌ها توجه شود.

• مسئولیت عواقب تصمیمات طراحی در زمینه‌ی سعادت و زیست‌پذیری سیستم‌های طبیعی و همزیستی مورد پذیرش قرار گیرد.

• اشیا برای مصرف طولانی ایجاد گردد تا به نسل‌های آینده مشکلات ناشی از عدم توجه به کیفیت محصولات، فرایندها یا استانداردها تحمیل نگردد.

• مفهوم زباله‌ها یا ضایعات حذف گردد. چرخه‌ی زندگی کامل تولیدات و فرایندها با الگو گرفتن از سیستم‌های طبیعی که در آن هیچ‌چیز باطل و زائد وجود ندارد؛ بهینه و ارزیابی گردد.

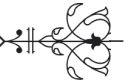
• بر منابع انرژی طبیعی تکیه شود. جهان بشری باید مانند جهان زنده، نیروی ابدی خود را از نیروی ابدی خورشید دریافت کند و این انرژی را به‌طور مؤثر و ایمن برای استفاده‌ی مسئولانه به کار برد...

• محدودیت‌های طراحی موردپذیرش قرار گیرد. هیچ‌چیز ساخته‌ی دست بشر برای همیشه نمی‌پاید و طراحی همه‌ی مشکلات را حل نمی‌کند. کسانی که برنامه‌ریزی می‌کنند یا چیزی را می‌سازند؛ باید در مقابل طبیعت فروتن و متواضع باشند و طبیعت را به‌مثابه یک مدل و ناصح و مرشد بپذیرند؛ نه به‌عنوان یک اسباب زحمت که باید آن را از سر باز یا کنترل کرد.

• به‌وسیله‌ی سهیم شدن در علم و دانش، پیشرفت دائمی جستجو گردد و ارتباط باز و گسترده بین همکاران، مشتریان، سازندگان و استفاده‌کنندگان تشویق شود. این ویژگی مسئولیت اخلاقی را برای توسعه پایدار تقویت [خواهد نمود] و امکان ایجاد ارتباط بین فرایند طبیعی و فعالیت انسانی را فراهم خواهد کرد (پرتوی ۱۳۸۰).

اخلاق در پایداری از میان اخلاق زیست‌محیطی رشد کرده است (وارنر^۵ و دیکوز^۶ ۲۰۱۶). پیدایش این مقوله به واسطه‌ی آگاهی بشر از تأثیرات فن‌آوری، صنعت، توسعه اقتصادی و رشد جمعیت بر روی محیط‌زیست در دهه ۱۹۶۰ اتفاق افتاد. در حقیقت اخلاق زیست‌محیطی، شاخه‌ی جدیدی از اخلاق فلسفی است که به دلیل ضرورت‌های

تلاش برای زندگی و سرزندگی شهروندان خبر می‌دهد. با گذر زمان، میدان نقشی مؤثر در مجموعه اندام‌های شهری داشته و تأثیر زیادی بر شکل‌گیری و سازماندهی فضایی شهر نسبت به دوره‌های تاریخی مختلف، گذاشته است. میدان، به‌عنوان فضای شهری با حضور و مکث معنی‌دار انسان و به منظور و مقصد معینی در ارتباط با حرکت جمعیت، موجودیت یافته و علاوه بر آن جلوه‌های روشنی از یک فضای ایجادکننده‌ی ارتباط، تماس و فعالیت آدمی را نمایان می‌سازد (حضرتی فرد، خزایی و منتظران ۱۳۹۱). «در هر نقطه‌ی تراکم جمعیتی، خواه ده، شهر و یا متروپولیس، زندگی گروهی انسان‌ها نیازمند عملکردهای جمعی خاصی است که گردهم‌آیی عده کثیری از ساکنان را ناگزیر می‌سازد. از دیرباز وجود یک نقطه‌ی تجمع مرکزی برای اجتماع و دادوستد، آسان‌ترین و منطقی‌ترین راه‌حل برای جوابگویی به این نیاز بوده و به‌ویژه زمانی که حرکت انسان و حمل‌ونقل کالا در مقیاس پیاده بوده؛ عملکرد مناسبی داشته است» (ابراهیمی ۱۳۸۸، ۱۹). بر همین اساس، وجود فضایی مناسب و قابل دسترسی به‌عنوان یکی از نیازهای اصلی شهر مطرح می‌شود.

میدان در شهرهای ایرانی عموماً جایگاهی برای اجتماع مردم شهر و حومه، محل تبادلات اقتصادی و گهگاه نیز محل برگزاری ورزش و تفریحات جمعی، رژه سپاهیان، آگاهی‌رسانی جمعی و گاه تنبیه خاطیان و مجرمان بوده است. تنوع عملکردهای یادشده، دال بر آن است که در شهرهای بزرگ و پرجمعیت همواره یک میدان مهم و اصلی وجود داشته است. از لحاظ تغییرات کالبدی و مفهوم طراحی، تاریخ میدان‌های ایرانی را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد که دو گروه از آن به دوران قبل از تجدد و دو گروه آن به دوران تجدد و بعدازآن تعلق دارند.

برای میدان، اجزایی قابل‌تعریف هستند که مجموعه‌ی آن‌ها هویت میدان را در فرهنگ و تمدنی خاص تعریف می‌کند. هر میدان به‌طور عام واجد عناصر کناره، بدنه، عنصر (عناصر) میانی، میانه، دسترسی‌ها و عملکرد غالب است. از میان عناصر و مفاهیم تعیین‌کننده‌ی میدان، «جداره» و «میانه»، مهم‌ترین ارکان میدان هستند که

دوران معاصر شکل گرفته است. این دیدگاه اخلاقی الزام می‌کند که انسان با توجه به محدودیت‌های طبیعت زندگی می‌کند و در طراحی، اولین قدم را در راستای کاهش ردپای زیست‌محیطی بردارد (لوکاس^۷ و فولر^۸، ۲۰۱۵). این دیدگاه عملاً از مطالعه‌ی رابطه‌ی انسان با همه‌ی چیزهایی که جزئی از محیط‌زیست به شمار می‌آید؛ منتج می‌شود. اخلاق زیست‌محیطی با رابطه‌ی اخلاقی بشر با طبیعت اطراف خود تعریف می‌شود. بسیاری از فلاسفه در طول تاریخ به این موضوع اشاره کرده‌اند؛ لیکن توجه و تدقیق جدی در این مقوله به‌عنوان یک بحث مجزا در دهه‌ی ۱۹۷۰ در جهان آغاز شد. در سال ۱۹۷۱، رن دابوس^۹ در کتاب «فقط یک زمین» زنگ خطر فوری در مورد اثرات و پیامدهای مخرب فعالیت‌های انسانی بر روی زیست‌کره را به گوش همگان رساند و اهمیت رابطه‌ی انسان با طبیعت پیرامونش را مطرح کرد.

در ارتباط انسان با هم‌نسلش، ارزش‌ها هستند که چگونگی رابطه را تعریف می‌کنند. پایداری اخلاق مدار در سیر تکاملی خود به اهمیت اخلاق اقتصادی در کنار اخلاق اجتماعی تأکید بسزایی داشته و دستیابی به پایداری کامل و جامع را در گرو توجه به تمامی این رویکردها در ارتباط انسان با هم‌نسلانش دانسته است. نظریه‌پردازان بر این باورند که انسان‌ها بدون شک برای بقا بر روی سیاره‌ی زمین باید نظام‌های اجتماعی- اقتصادی خود را دوباره ساختاردهی کنند. «این نظام‌ها باید بتوانند بدون آسیب رساندن به دیگر اجزای زنده طبیعت به حیات خود ادامه دهند» (گلداسمیت^{۱۰} ۲۰۰۸). «واضح است که مفهوم پایداری همواره دارای زاویه‌ی اخلاقی عدالت برای تمامی جانداران کره‌ی زمین و نسل‌های آینده بوده است؛ ولیکن این مهم هرگز در راهبردهای پایداری منعکس نشده است» (دال ۲۰۱۲، ۲۷).

۲-۳. میدان در شهرسازی ایرانی

میدان فضایی است با سه بعد کاملاً مشخص، دارای محدوده‌ای معین به داخل و خارج که کف و بدنه‌ی آن از معماری تعریف‌شده‌ای برخوردار است. میدان، عرصه‌ی نمایشی است برای زندگی یک شهر و از حرکت، کوشش و

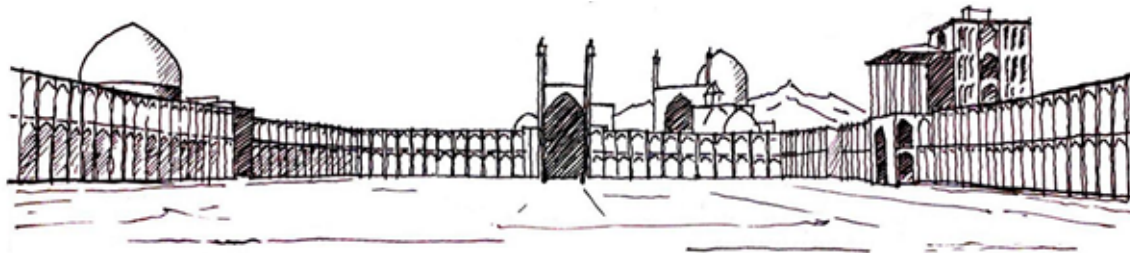

۴. میدان نقش جهان اصفهان

میدان نقش جهان از نوادر فضاهای شهری نسبتاً دست نخورده ایرانی است که از زمان احداث آن، در مقیاس شهر و حتی فراتر، در مقیاس ایران عمل کرده و امروزه نیز در مقیاس جهان شناخته شده است (ر.ک: توسلی و بنیادی ۱۳۷۱ و پترسن^{۱۳} ۱۹۹۹). این میدان که تاریخ بنای آن ۱۰۱۱ هجری قمری می باشد، حدود ۵۱۰ متر طول و ۱۶۵ متر عرض دارد. ایده طراحی و ساخت میدان نقش جهان در زمان شاه عباس اول، در جنوب غربی شهر اصفهان، به عنوان مرکز شهر (شهری که به عنوان پایتخت جدید ایران انتخاب شده بود) مطرح و به مورد اجرا گذاشته شد. این مرکز، در واقع، سامان دادن ایده وحدت و ارتباط فعالیت های اصلی جامعه تحت لوای دین را تجلی کالبدی می بخشد. این فعالیت ها که نمادهای اصلی آن: عبادت، آموزش، سیاست، تجارت، تولید، ورزش و تفریح بودند. جملگی در کناره یا میانه میدانی شکل گرفتند که «میدان نقش جهان» نامیده شده (تصویر ۱) و بعدها به عنوان هویت شهر اصفهان و هویت تمدن دوره اسلامی ایران شناخته و مشهور شد (نقی زاده ۱۳۸۵).

علاوه بر تعریف ظاهری و مادی میدان، در تعریف هویت ذهنی (معنوی) و غیرمادی آن نیز ایفای نقش می کنند (حضرتی فرد، خزایی و منتظران ۱۳۹۱، ۴). در پژوهش حاضر، اجزای تشکیل دهنده میدان در چهار گروه طبقه بندی شده اند که «کناره و بدنه» با عنوان «عنصر کالبدی»، «میانی» با عنوان «عناصر طبیعی مکمل فضا»، «میانه و دسترسی ها» با عنوان «عناصر غیرطبیعی مکمل فضا» و «عملکرد غالب» با عنوان «عنصر ذهنی» بیان می شوند.

برای بررسی روابط پایداری اخلاق مدار در میدان های شهرهای ایرانی، نیاز است که نمونه ای از میدان ها با الگوی سنتی ایرانی و نمونه ای از میدان های عصر حاضر، بر اساس روابط پایداری اخلاق مدار، با یکدیگر مقایسه شوند. به همین منظور با توجه به ادعای بانیان طرح^{۱۱} میدان امام حسین (ع)، مبنی بر هم سطح بودن طرح پیشنهادی این میدان با میدان نقش جهان اصفهان، این دو میدان به عنوان نمونه های میدان های شهرهای اسلامی، انتخاب شده اند. بر همین اساس، ابتدا، وضعیت امروز میدان نقش جهان اصفهان و میدان امام حسین (ع) بر اساس این روابط تحلیل و سپس مصادیق هریک، در سه رابطه ی معماری اخلاق مدار، به صورت مجزا، بررسی خواهد شد.

تصویر ۱. چشم انداز کلی میدان، فضای وسیع میدان با بدنه ای دو طبقه که در نقاط محوری با عناصر شاخص و باشکوه ترکیب گشته محصور شده است (شهبازی نژاد و همکاران ۱۳۹۳)

۴-۱. تحلیل روابط پایداری اخلاق مدار در میدان

نقش جهان

۴-۱-۱. تحلیل ارتباط انسان با محیط زیست

آسایش افراد در محیط می شود. مکان یابی میدان مطابق با رون اصفهانی سبب شده است تا از جهت تابش و وزش باد استفاده درستی شود و در شکل گیری عملکردهای میدان نیز تأثیرگذار باشد. علاوه بر این استفاده از مصالح بوم آورد مانند آجر، گچ و کاشی در ساخت میدان و عناصر اطراف آن از نمونه های ارتباط با محیط زیست در این میدان شهری

آنچه در میدان نقش جهان سبب ارتباط انسان با محیط زیست می شود، حضور عناصر طبیعی مانند آب و گیاه است که با توجه به اقلیم منطقه، منجر به ارتقای

سرپوشیده‌ای که گرداگرد میدان می‌چرخد؛ امکان‌پذیر شده است.

است (تصاویر ۲ و ۳). بازدید از مجموعه مغازه‌های گرداگرد میدان از دو طریق فضای باز در داخل میدان و فضای

تصویر ۳. بخش خارجی مسجد شیخ لطف الله، آجر و کاشی مصالح اصلی بکار رفته در بنا (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۲)

تصویر ۲. استفاده از مصالح هماهنگ با بافت و اقلیم منطقه (مأخذ: www.hamshahronline.ir دسترسی در ۱۳۹۴)

جهت‌گیری مناسب، در به وجود آوردن شرایط مطلوب برای برقراری این ارتباط مؤثر می‌باشد. عوامل مؤثر در برقراری ارتباط انسان با محیط‌زیست در میدان نقش جهان اصفهان پس از تطبیق راهکارهای ایرانی- اسلامی و اصول پایدار اخلاق مدار در میدان، در جدول ۱ بیان شده است.

همان‌طور که پیش‌ازین نیز اشاره شد؛ حضور عناصر طبیعی مانند آب و گیاه و توجه به شرایط طبیعی بستر طرح، می‌تواند سبب تقویت ارتباط انسان با محیط‌زیست شود. استفاده از مصالح بوم‌آورد، استفاده از فضاهای نیمه‌باز در محل اتصال عملکردهای اطراف میدان به‌عنوان مفصل ارتباطی دو عملکرد، ارتباط مستقیم میدان با آسمان و

جدول ۱. رابطه‌ی انسان با محیط‌زیست در میدان نقش جهان (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصدق در میدان نقش جهان اصفهان	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق مدار	ارتباط انسان با طبیعت
عناصر کالبدی	استفاده از آجر، گچ و کاشی به عنوان مصالح غالب در شکل‌گیری جداره میدان و عملکردهای اطراف آن در فرم‌های متفاوت. - استفاده از فضاهای نیمه‌باز در محل اتصال عملکردهای اطراف میدان به عنوان - ارتباط مستقیم میدان با آسمان - قرارگیری میدان مطابق با رون اصفهان و استفاده درست از تابش آفتاب و وزش باد.	- طراحی بناها با مصالح معدود و محدود اما استفاده از تنوع اشکال و احجام (تقی‌زاده ۱۳۸۷، ۹۰). - طراحی فضاهای بسته در ارتباط با فضاهای باز که ارتباط با آسمان و طبیعت دارد (محمدپور و نیکان‌پور ۱۳۸۲، ۲۲). - نحوه‌ی به کارگیری و میزان استفاده از انرژی‌ها نمود تجلی این دیدگاه است. طراحی فضاها باید به گونه‌ای باشد که در برابر حوادث و بلایای طبیعی مقاوم باشند (اعم از باد، زلزله، آتش‌سوزی و...) و قابلیت نگهداری و تعمیر در اجزای فضا وجود داشته باشد (کبیر صابر ۱۳۸۶).	- روابط متقابل به رسمیت شناخته شود. عناصر طراحی انسانی با جهان طبیعی در تعامل و وابستگی است. ملاحظات طراحی برای شناخت حتی تأثیرات جانبی دور بسط داده شود. - مسئولیت عواقب تصمیمات طراحی در زمینه سعادت و زیست‌پذیری سیستم‌های طبیعی و همزیستی مورد پذیرش قرار گیرد. - مفهوم زیالها با ضایعات حذف گردد. چرخه‌ی زندگی کامل تولیدات و فرایندها با الگو گرفتن از سیستم‌های طبیعی، بهینه و ارزیابی گردد. - بر منابع انرژی طبیعی تکیه شود. جهان بشری باید مانند جهان زنده نیروی ابدی خود را از نیروی ابدی خورشید دریافت کند. کسانی که برنامه‌ریزی می‌کنند؛ یا چیزی را می‌سازند باید در مقابل طبیعت فروتن و متواضع باشند و طبیعت را به مثابه یک مدل و ناصح و مرشد بپذیرند و نه به عنوان یک اسباب زحمت که باید آن را از سر، باز و یا کنترل کرد.	ارتباط انسان با طبیعت
عناصر طبیعی مکمل فضا	- استفاده از کاشی‌کاری در جداره‌ی خارجی و مقاومت بیشتر در برابر عوامل جوی و همین‌طور تعمیر آسان آن. - استفاده از آجر و کاشی به عنوان مصالح مطابق با اقلیم منطقه. - استفاده از آب و گیاه در فضای میدان و تعدیل دما.	- به طبیعت به مثابه زیباترین جلوه‌های جمال خداوندی می‌نگریستند (تقی‌زاده ۱۳۸۷). - ساختمایی بوم‌آورد، استفاده از مصالح بومی در محل سخت بنا (پیرنیا ۱۳۸۷)		

عملکردهای مذهبی و اقتصادی و تأمین نیازهای مادی و معنوی در یک مکان به تقویت این ارتباط کمک کرده است (تصویر ۴). محصوریت میدان، استفاده از عناصر طبیعی مانند گیاه و آب، تعبیه مسیرهای پیاده و سکوه‌های سنگی برای نشستن افراد، از مواردی است که آسایش را برای حضور در میدان فراهم کرده است. همچنین استفاده از المان‌هایی مانند قوس، گنبد و مناره و تزئینات کاشی‌کاری به عنوان عناصر شناخته شده در ایجاد حس آشنا بودن فضا و در نتیجه ارتباط افراد با مکان مؤثر می‌باشد.

تصویر ۵. تعبیه مسیرهای پیاده متنوع در میدان
(مأخذ: www.architect-pars.blogfa.com دسترسی در ۱۳۹۵)

بازارها و فضاهای تجاری - که تا حد زیادی جاذب جمعیت هستند - نیز در شکل‌گیری ارتباطات چهره‌به‌چهره میان انسان‌ها در میدان نقش مؤثری را ایفا می‌کند. در جدول ۲ عوامل مؤثر در برقراری ارتباط انسان با هم‌نسل در میدان نقش جهان اصفهان به‌طور تکمیلی بیان شده است.

جدول ۲. رابطه انسان با هم‌نسل در میدان نقش جهان، (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصدق در میدان نقش جهان اصفهان	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق‌مدار	ارتباط انسان با هم‌نسلان
عناصر کالبدی	- محصوریت میدان و مشخص بودن حدود آن توسط جداره‌ها سبب شده است تا مکانی برای تفریح افراد و به عنوان یک فضای جمعی، مکان مناسبی برای جمع شدن آن‌ها شود.	- کرانه‌های یک میدان شهری باید مشخص و معلوم و برای شهروندان درون آن قابل ادراک باشد به نحوی که احساس حضور در یک فضا را القا کند (هدمن و بازوسکی ۱۳۷۰، ۶۷-۷۰). - حیات‌مداری فضای معماری (تأثیر شرایط اقلیمی و اجتماعی) (اردلان ۱۳۸۰).	- بر حقوق بشریت که شرایط سالم، حمایتی، متنوع و پایدار با یکدیگر همزیستی کنند؛ پافشاری شود.	
عناصر طبیعی مکمل فضا	- استفاده از آب و گیاه در فضای میانی میدان و ایجاد آسایش حرارتی.	- در کنار طبیعت پیرامون خود محیطی را به وجود آورند که کاربر در هر زمان بتواند در آن آسایش نسبی را با توجه به زمان بهره‌گیری تجربه کند (معماریان ۱۳۸۷).		

در جدول ۱ مشاهده می‌شود که عناصر کالبدی و عناصر طبیعی مکمل فضا در نمود پیدا کردن رابطه‌ی انسان با طبیعت در میدان نقش جهان مؤثر بوده‌اند. این در حالی است که برای عناصر غیرطبیعی مکمل فضا و عناصر ذهنی در این میدان، مصداقی وجود نداشته است.

۲-۱-۴. ارتباط انسان با هم‌نسلان

میدان نقش جهان از نمونه فضاهای شهری است که توانسته به مکانی برای ارتباط انسان با هم‌نسل مبدل شود. برگزاری مراسم فرهنگی و مذهبی در میدان و قرارگیری

تصویر ۴. برگزاری مراسم فرهنگی مذهبی در میدان نقش جهان اصفهان
(مأخذ: www.dolat.ir دسترسی در ۱۳۹۵)

یکی از موارد قابل توجه در طراحی این میدان، اهمیت امکان برقراری ارتباط بین افراد در شرایط و مکان‌های مختلف است. دسترسی‌های متعدد و فضاهای پیش‌بینی شده در طرح و قرار دادن کاربری‌های اساسی زندگی در کنار یکدیگر، نهایتاً به ارتباط بیشتر انسان با جامعه می‌انجامد. علاوه بر موارد ذکر شده، وجود عملکردهایی از قبیل مساجد،

	- جهت گیری میدان براساس رون اصفهانی و توجه به جهت تابش و وزش باد.	- به طبیعت به مثابه زیباترین جلوه های جمال خداوندی می نگریستند (تقی زاده ۱۳۸۷).	
عناصر غیرطبیعی مکمل فضا	- وجود سکوه های سنگی در نقاط مختلف میدان جهت نشستن افراد تعبیه مسیرهای پیاده در کنار جداره میدان و هم چنین میله آن.	- یکی از عوامل مهم تأثیرگذار در استفاده از مکان های همگانی - از جمله میدان های شهری - تعداد و تنوع فرصت هایی برای نشستن است (پامیر ۱۳۸۹، ۱۲۰).	
عناصر ذهنی فضا	- عدم امکان دسترسی سواره به داخل میدان. - استفاده از مصالح بوم آورد در ساخت و تزئینات میدان و عملکردهای اطراف آن. - استفاده از قوس، گنبد و مناره ها به عنوان عناصر و المان های شناخته شده. - استفاده ی بهینه از فضاهای موجود و عدم وجود فضاهای بدون استفاده. - قرارگیری عملکردهای مختلف مذهبی و تجاری در میدان و همچنین برگزاری مناسبات فرهنگی مذهبی در میدان سبب شده است تا به عنوان یک فضای جمعی از آن استفاده شود. - قرارگیری عملکردهای مذهبی، حکومتی و اقتصادی در اطراف میدان سبب ایجاد ارتباط و تجمع بیشتر افراد در این میدان می شود.	- توجه به سادگی و پرهیز از تجملات و تزئینات بیش از اندازه، دوری از اسراف، پرهیز از تک بعدی شدن و غرق شدن در مادیات (تقی زاده ۱۳۸۷، ۸۰). - میدان محلی است که شهروندان برای گذراندن اوقات فراغت و دیدن یکدیگر به آن جا می روند و در واقع مکانی است که شکل دهنده ی بیشتر خاطرات جمعی ماست (پاکزاد ۱۳۸۱، ۶۱). - میداین شهری برای دوام و بقای خود باید بتوانند در زمان های متفاوت برای عملکردها و فعالیت های مختلف و برای جمعیت ها و گروه های متعدد، کارا باشند. میدان شهری باید بتواند خود را با محتوای رویداد درون خود هماهنگ کند (پاکزاد ۱۳۸۸، ۵۰). - حیات مداری فضای معماری (جنبه های کاربردی فضا) (اردلان ۱۳۸۰).	

بوم آورد، جهت گیری میدان بر اساس رون اصفهان، و مکان یابی عناصر مذهبی، حکومتی و اقتصادی با توجه به میزان مصرف انرژی در آن ها و بهره گیری بهینه از تابش آفتاب و جلوگیری از باد غالب در ارتباط با آن ها. همچنین وجود عناصر با عملکردهای متفاوت در اطراف میدان و جمع شدن آن ها در یک مکان، این امکان را فراهم می کند که فضای شهری میدان در زمان های مختلف به نیازهای متفاوت افراد پاسخ دهد. وجود فضای میانی میدان نیز در کنار این نقطه قوت می تواند پذیرای مناسبات فرهنگی و اجتماعی افراد باشد و به عنوان فضای جمعی مورد استفاده قرار گیرد. عوامل مؤثر در برقراری ارتباط انسان با نسل آینده در میدان نقش جهان اصفهان در جدول ۳ بیان شده است.

تعریف عملکردهای مذهبی، اقتصادی و اجتماعی در میدان و حوزه های اطراف آن سبب شده است تا امکان ارتباط افراد با نیازهای مختلف فراهم شود. این مهم که در بخش حیات مداری فضای معماری جای می گیرد؛ در کنار طبیعت به کار گرفته شده (آب و گیاه) در میدان، سبب شکل گیری فضاهای جمعی در بخش های مختلف میدان شده است و زمینه ی برقراری ارتباط باهم نسل را ضمن ایجاد آسایش برای او فراهم می آورد. استقرار کاربری های مورد نیاز مردم، ایجاد فضای پیاده روی و امکان استفاده از فضای میانی میدان برای تعاملات جمعی نیز در این ارتباط مؤثر می باشد.

۳-۱-۴. ارتباط انسان با نسل آینده

در میدان نقش جهان ارتباط با نسل آینده از طریق توجه به سه عامل صورت گرفته است: استفاده از مصالح و عناصر

جدول ۳. رابطه‌ی انسان با نسل آینده در میدان نقش جهان (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصادق در میدان نقش جهان اصفهان	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق مدار	ارتباط انسان با نسل آینده
عناصر طبیعی مکمل فضا	<ul style="list-style-type: none"> - استفاده از مصالح بوم‌آورد مانند آجر و کاشی - شکل‌گیری میدان براساس رون اصفهان و توجه به زاویه تابش و باد غالب. - استفاده از آب و گیاه جهت ایجاد آسایش در میدان. - جهت‌گیری عملکردهای اطراف میدان مطابق با میزان نیاز به نور طبیعی. 	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی فضاها به گونه‌ای که در برابر حوادث و بلایای طبیعی مقاوم باشند (اعم از باد، زلزله، آتش‌سوزی و...) (جدائی ۱۳۹۰). - قابلیت نگهداری و تعمیر در اجزای فضا وجود داشته باشد (پیرنیا ۱۳۸۷). - استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر (جدائی ۱۳۹۰). 	<ul style="list-style-type: none"> - اشیا برای مصرف طولانی ایجاد گردد تا به نسل‌های آینده مشکلات ناشی از عدم توجه به کیفیت محصولات، فرآیند-ها با استانداردها تکمیل نگردد. - به پیوستگی موجود و آبی بین آگاهی مادی و معنوی اشیا و مکان‌ها توجه شود. 	
عناصر ذهنی فضا	<ul style="list-style-type: none"> - فضای میانی میدان این امکان را فراهم می‌کند تا در زمان‌های مختلف و با توجه به نیازهای متفاوت، شکل‌دهنده‌ی فعالیت‌های گوناگون باشد. 			

شهر واقع شده است (تصویر ۶). این میدان در زمان پهلوی اول و پس از تخریب حصار ناصری و گسترش شهر تهران به سمت شرق و شمال شرق و احداث خیابان‌ها و ساختمان‌ها به شیوه جدید، احداث شد.

میدان امام حسین(ع) در ابتدا به علت نوع کاربری‌اش به میدان بارانداز معروف بوده است. در بررسی استخوان‌بندی و شکل‌گیری این بافت، توجه به سه عامل شبکه‌های ارتباطی، عناصر شاخص و بارزش و فضاهای عمومی آن، مهم شمرده می‌شود. از نظر شبکه‌های ارتباطی می‌توان به راه شوسه مازندران (خیابان دماوند) اشاره کرد که از روزگاران قدیم وجود داشته و دارای اهمیت بوده است. چهار اثر بارزش و تاریخی در این بافت قابل‌شناسایی است: مسجد امام حسین(ع)، خانه امیر جاهد، ساختمان شیرخوارگاه و حمام نادری (کیا و عرب سلغار ۱۳۹۲).

در جدول ۳ مشاهده می‌شود که مهم‌ترین عوامل در ایجاد ارتباط انسان با نسل آینده در میدان نقش جهان، استفاده از مصالح در دسترس و توجه به چگونگی تأمین آسایش اقلیمی بوده است. توجه به رون اصفهان، استفاده از آب و گیاه و وجود سلسله‌مراتب فضایی عواملی است که به صورت مشترک در ایجاد ارتباط با نسل آینده نیز تأثیرگذار بوده است. کاشی‌کاری و مقرنس به عنوان تزئینات عملکردهای اطراف میدان، قابلیت تعمیر و بازسازی آسان داشته و آن را برای مصرف طولانی امکان‌پذیر می‌کند. استفاده از دیوارها و جداره‌های ضخیم خشتی، به عنوان عایق حرارتی در تابستان و زمستان در استفاده بهینه از منابع طبیعی مؤثر بوده است.

۵. میدان امام حسین(ع)

میدان امام حسین(ع) یکی از مهم‌ترین میدان‌های شهری تهران است که روی محور شرقی-غربی استخوان‌بندی

تصویر ۶. دید پرنده از خیابان انقلاب به میدان امام حسین(ع) (مأخذ: www.hamshahrionline.ir دسترسی در ۱۳۹۵)

۱-۵. پروژه بهسازی و ساماندهی میدان امام حسین (ع) ۱۳

بافت و موقعیت میدان امام حسین (ع)، آن را به عنوان دروازه‌ی شرقی هسته‌ی مرکزی شهر معرفی می‌کند. این میدان یک گره‌ی شهری با وسعت قابل توجه و با قدمتی ۵۰ ساله است. فاز نخست بهسازی و ساماندهی میدان امام حسین (ع) در سال ۱۳۹۰ با توجه به اهمیت میدان امام حسین (ع) و میدان شهدا برای تبدیل مسیر به یک گذر آیینی برای شهروندان آغاز شد. اهداف پروژه‌ی بهسازی میدان امام حسین (ع) را می‌توان در ۴ مورد زیر خلاصه کرد:

- تبدیل فاصله ۱۲۶۰ متری میان دو میدان امام حسین (ع) و میدان شهدا، به یک پیاده‌راه استاندارد.
- فضای شهری که انسان پیاده بتواند برای لذت بردن از فضای شهری، زمان و مکان داشته باشد.

○ تبدیل میدان به یکی از اماکن آئینی
 ○ جداره‌سازی برای میدان امام حسین (ع) (دیوسالار ۱۳۹۱).
 ۲-۵. تحلیل روابط پایداری اخلاق مدار در میدان امام حسین (ع)

۱-۲-۵. رابطه‌ی انسان با محیط زیست
 تحلیل رابطه‌ی انسان با محیط زیست در میدان امام حسین (ع)، نمایانگر بی‌توجهی طراحان به محیط زیست و رابطه‌ی انسان با آن است. بی‌توجهی که منجر به کاستی جدی در میدان امام حسین (ع) شده است و در نتیجه بسیاری از امکاناتی که طبیعت می‌تواند در اختیار انسان قرار دهد؛ نادیده گرفته شده است. تنها نشانه‌ای که از محیط زیست و طبیعت در میدان امام حسین (ع) می‌توان یافت؛ هفتاد رأس نخلی است که در حاشیه میدان کاشته شده است (تصویر ۷).

تصویر ۷. کاشت ۷۲ نفر نخل بر مدار دایره‌وار دور میدان (مأخذ: <http://baghban65.persianblog.ir/post/705/>)

به منظور حضور طبیعت در فضا و الگوپذیری از طبیعت بهره گرفت.

در میدان امام حسین (ع) به‌ویژه در فضای میانی آن، نشانه‌ای از حضور طبیعت و ارتباط با محیط زیست به چشم نمی‌خورد. این در حالی است که ارتباط با محیط زیست به عنوان یکی از اصول و ارکان مهم در معماری پایداری اخلاق مدار به حساب می‌آید و این بی‌توجهی منجر به کاهش طراوت و سرزندگی میدان، و نیز کاهش تمایل افراد برای حضور و ماندگاری در این میدان شده است. با توجه به جدول ۴، استفاده از درختان حاشیه‌ی میدان، تنها نشانه‌ی استفاده از عناصر طبیعی در میدان امام حسین می‌باشد؛ در حالی که با توجه به راهکارهای ایرانی-اسلامی استخراجی از مبانی نظری که در واقع اصول به کار رفته در معماری سنتی ایرانی می‌باشند، می‌توان از عناصر بسیاری

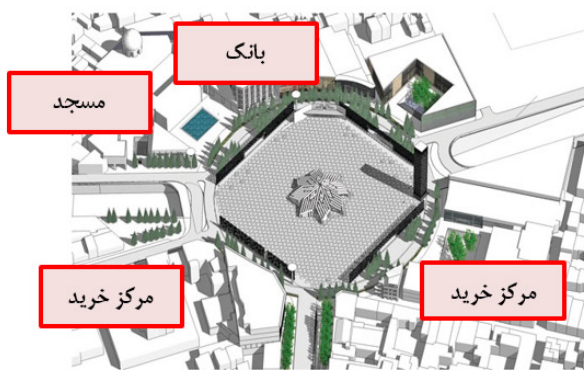

جدول ۴. رابطه‌ی انسان با محیط‌زیست در میدان امام حسین(ع) (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصداق در میدان امام حسین(ع)	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق مدار	ارتباط انسان با نسل آینده
عناصر طبیعی مکمل فضا	استفاده از درختان در حاشیه میدان	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی بناها با مصالح معدود و محدود اما استفاده از تنوع اشکال و احجام (تقی‌زاده ۱۳۸۷، ۹۰). - طراحی فضاهای بسته در ارتباط با فضاهای باز که ارتباط با آسمان و طبیعت دارد. (محمدپور و نیکان‌پور ۱۳۸۲، ۲۲). - نحوه‌ی به کارگیری و میزان استفاده از مصالح و چگونگی استفاده از انرژی‌ها نمود تجلی این دیدگاه است (کبیر صابر ۱۳۸۶). - طراحی فضاها باید به گونه‌ای باشد که در برابر حوادث و بلایای طبیعی مقاوم باشند (اعم از باد، زلزله، آتش‌سوزی و...) و قابلیت نگهداری و تعمیر در اجزا فضا وجود داشته باشد (جدائی ۱۳۹۰). - به طبیعت به مثابه زیباترین جلوه‌های جمال خداوندی می‌نگریستند (تقی‌زاده ۱۳۸۷). ساختمایه بوم‌آورد، استفاده از مصالح بومی در ساخت بنا (پیرنیا ۱۳۸۷). 	<ul style="list-style-type: none"> - روابط متقابل به رسمیت شناخته شود. عناصر طراحی انسانی با جهان طبیعی در تعامل و وابستگی است. ملاحظات طراحی برای شناخت حتی تأثیرات جانبی دور بسط داده شود. - مسئولیت عواقب تصمیمات طراحی در زمینه‌ی سعادت و زیست‌پذیری سیستم‌های طبیعی و هم‌زیستی مورد پذیرش قرار گیرد. - مفهوم زباله‌ها یا ضایعات حذف گردد. چرخه‌ی زندگی کامل تولیدات و فرایندها با الگو گرفتن از سیستم‌های طبیعی بهینه و ارزیابی گردد. - بر منابع انرژی طبیعی تکیه شود؛ جهان بشری باید مانند جهان زنده نیروی ابدی خود را از نیروی ابدی خورشید دریافت کند. - کسانی که برنامه‌ریزی می‌کنند یا چیزی را می‌سازند؛ باید در مقابل طبیعت فروتن و متواضع باشند و طبیعت را به مثابه یک مدل و ناصح و مرشد بپذیرند و نه به عنوان یک اسباب زحمت که باید آن را از سر باز و یا کنترل کرد. 	

تجهیز فضای میانی میدان به مبلمان شهری (تصویر ۸) و هم‌جواری میدان با مسجد امام حسین(ع)، بازارچه شهرستانی و پاساژ محسن است (تصویر ۹).

تصویر ۹. هم‌جواری‌های میدان امام حسین (مأخذ: www.mashreghnews.ir)

برقرار کرده و زمینه‌ی ایجاد تعاملات بیشتر شهروندان با یکدیگر را فراهم آورد. هرچند که فضای خالی وسط میدان از وسعت زیاد و پتانسیل بالایی به منظور افزایش ارتباط بین افراد برخوردار است؛ ولیکن پراکندگی مبلمان شهری و عدم تطابق مقیاس المان‌های طراحی-شده با مقیاس انسانی، این میدان را به محلی برای عبور تبدیل کرده است (جدول ۵).

۲-۲-۵. تحلیل رابطه انسان با هم‌نسلان

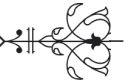
از مواردی که می‌توانند به‌عنوان نشانه‌ی توجه به رابطه‌ی انسان با هم‌نسلش در میدان امام حسین مطرح شوند؛

تصویر ۸. فضای میانی میدان امام حسین(ع) (مأخذ: www.mashreghnews.ir)

انسان موجودی اجتماعی و نیازمند برقراری ارتباط است؛ و میدان امام حسین(ع) - که به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین میدان‌های تهران، باهدف برگزاری دائمی تعدادی از مهم‌ترین فعالیت‌های مذهبی، فرهنگی و آیینی، طراحی شده است- باید به‌خوبی آراسته و تجهیز شود؛ تا بتواند فضایی مناسب را در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دهد و ارتباط مطلوبی با آن‌ها

جدول ۵. رابطه‌ی انسان باهم‌نسل در میدان امام حسین(ع) (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصادق در میدان امام حسین(ع)	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق مدار
عناصر غیرطبیعی مکمل فضا	استفاده از مبلمان شهری مشابه از نظر اندازه، رنگ، جهت، سایز، بافت و جنس در طراحی فضای میانی میدان. همجواری میدان با مسجد امام حسین، بازارچه شهرستانی و پاساژ محسن.	<p>- کرانه‌های یک میدان شهری باید مشخص و معلوم و برای شهروندان درون آن قابل ادراک باشد به نحوی که احساس حضور در یک فضا را القا کند (هدمن و بازوسکی ۱۳۷۰، ۶۷-۷۰). - حیات‌مداری فضای معماری (تأثیر شرایط اقلیمی و اجتماعی) (اردلان ۱۳۸۰). - در کنار طبیعت پیرامون خود محیطی را به وجود آورند که کاربر در هر زمان بتواند در آن آسایش نسبی را با توجه به زمان بهره‌گیری تجربه کند (معماربان ۱۳۸۷). - به طبیعت به مثابه زیباترین جلوه‌های جمال خداوندی می‌نگریستند (تقی‌زاده ۱۳۸۷). - یکی از عوامل مهم تأثیرگذار در استفاده از مکان‌های همگانی -از جمله میدان‌های شهری- تعداد و تنوع فرصت‌هایی برای نشستن است (پامیر ۱۳۸۹، ۱۲۰). - توجه به سادگی و پرهیز از تجملات و تزئینات بیش از اندازه، دوری از اسراف، پرهیز از تک بعدی شدن و غرق شدن در مادیات (تقی‌زاده ۱۳۸۷، ۸۰). - میدان محلی است که شهروندان برای گذراندن اوقات فراغت و دیدن یکدیگر به آن‌جا می‌روند و در واقع مکانی است که شکل‌دهنده بیشتر خاطرات جمعی ماست (پاکزاد ۱۳۸۱، ۶۱). - میادین شهری برای دوام و بقای خود باید بتوانند در زمان‌های متفاوت برای عملکردها و فعالیت‌های مختلف و برای جمعیت‌ها و گروه‌های متعدد کارا باشند. میدان شهری باید بتواند خود را با محتوای رویداد درون خود هماهنگ کند (پاکزاد ۱۳۸۸، ۵۰). - حیات‌مداری فضای معماری (جنبه‌های کاربردی فضا) (اردلان ۱۳۸۰).</p>	<p>- بر حقوق بشریت که در شرایط سالم، حمایتی، متنوع و پایدار با یکدیگر همزیستی کنند، پافشاری شود. - به وسیله سهیم شدن در علم و دانش، پیشرفت دائمی جستجو گردد و ارتباط باز و گسترده بین همکاران، مشتریان، سازندگان و استفاده‌کنندگان نشویق شود.</p>

ارتباط انسان با نسل آینده

و آن را برای مصرف طولانی امکان‌پذیر می‌کند (تصاویر ۹ و ۱۰). و تنها عاملی که از آن می‌توان به‌منظور برنامه‌ریزی برای نسل آینده در نظر گرفت؛ وسعت زیاد فضای میانی میدان است. زیرا این قابلیت را در اختیار برنامه‌ریز و طراح قرار می‌دهد که متناسب با زمان، عملکردهای گوناگونی را برای میدان تعریف کند.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود؛ تنها موردی که از آن می‌توان به‌عنوان نشانه‌ای از توجه به رابطه‌ی انسان باهم‌نسلش در میدان امام حسین(ع) نام برد؛ تجهیز فضای میانی میدان به مبلمان شهری و هم‌جواری‌هایی است که از گذشته وجود داشته است. میدان امام حسین(ع) به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین میدان‌های تهران، به درستی آراسته و تجهیز نشده؛ و در نتیجه نتوانسته است فضایی مناسب را در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دهد.

۳-۲-۵. تحلیل رابطه انسان با نسل آینده

تنها عنصری که از آن می‌توان به‌عنوان نمود ارتباط انسان با نسل آینده در میدان امام حسین(ع) نام برد؛ جداره‌های فلزی اطراف میدان است که قابلیت تعمیر و بازسازی آسان داشته

تصویر ۱۱. بافت جداره‌ی فلزی میدان امام حسین(ع)
(مأخذ: www.mashregnews.ir)

تصویر ۱۰. ستون و جداره‌ی فلزی میدان امام حسین(ع)
(مأخذ: www.mashregnews.ir)

است. به گونه‌ای که تنها عنصری که می‌توان از آن به عنوان عاملی برای توجه به نسل آینده اشاره کرد - همان گونه که بیان شد - جداره‌های فلزی اطراف میدان است.

عدم توجه به جنبه‌های معماری اقلیمی و نیازهای انسانی، توانایی‌های محیطی و توجه داشتن به محیط در طراحی، توجه به نسل آینده و نیازهای او در میدان، ارتباط انسان با نسل آینده را در میدان امام حسین(ع) به حداقل رسانده

جدول ۶. ارتباط با نسل آینده در میدان امام حسین(ع) (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶)

عناصر	مصادق در میدان امام حسین(ع)	راهکارهای ایرانی-اسلامی	اصول پایداری اخلاق مدار	ارتباط انسان با نسل آینده
عناصر کالبدی	جداره‌های فلزی اطراف میدان	طراحی فضاها به گونه‌ای که در برابر حوادث و بلایای طبیعی مقاوم باشند (اعم از باد، زلزله، آتش سوزی و...) (جدائی ۱۳۹۰). قابلیت نگهداری و تعمیر در اجزای فضا وجود داشته باشد (پیرنیا ۱۳۸۷). استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر (جدائی ۱۳۹۰).	اشیا برای مصرف طولانی ایجاد گردد تا به نسل‌های آینده مشکلات ناشی از عدم توجه به کیفیت محصولات، فرآیندها با استانداردها تحمیل نگردد. به پیوستگی موجود و آبی بین آگاهی مادی و معنوی اشیا و مکان‌ها توجه شود.	

انتخاب شدند. بر همین اساس، وضعیت حال حاضر این دو میدان بر اساس راهکارهای عنوان شده در هر سه رابطه‌ی انسان با طبیعت، هم‌نسلانش و نسل آینده بررسی شد. نمودار ۱، جمع‌بندی بحث‌های ارائه شده پیرامون سه رابطه‌ی انسان با محیط‌زیست، هم‌نسلان و نسل آینده در دو میدان نقش‌جهان اصفهان و امام حسین(ع) تهران و مقایسه‌ی این دو را نمایش می‌دهد.

مقایسه‌ی میدان‌ها در نمودار ۲ نشان‌دهنده‌ی این موضوع است که در هر دو میدان به ارتباط با هم‌نسل در مقایسه با سایر روابط توجه بیش‌تری شده است و این موضوع به علت تمایل و نیاز افراد به برقراری ارتباط جمعی می‌باشد.

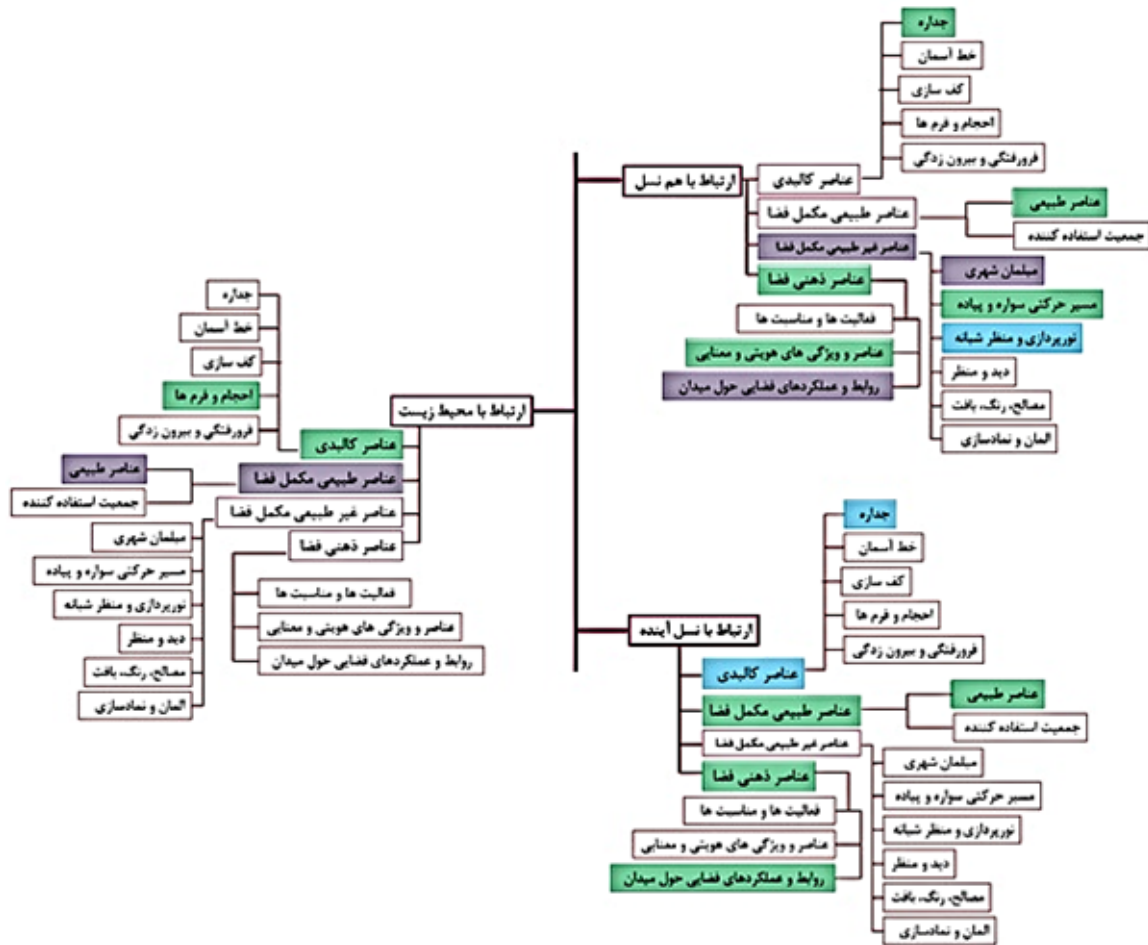
۶. مقایسه‌ی تطبیقی میدان نقش‌جهان اصفهان و امام حسین(ع) تهران بر اساس روابط پایداری اخلاق-مدار

همان‌طور که پیش‌از این اشاره شد؛ برای بررسی میزان دستیابی به اصول معماری پایدار اخلاق‌مدار در میدان‌های شهرهای ایرانی اسلامی، ضرورت داشت نمونه‌ای از میدان‌ها با معماری سنتی و نمونه‌ای از میدان‌های شهری عصر حاضر، بر اساس راهکارهای معماری اخلاق‌مدار بررسی شود. میدان نقش‌جهان اصفهان و میدان امام حسین(ع) به عنوان نمونه میدان‌های شهرهای اسلامی

حسین(ع) به عنوان نمونه‌ای از میدان معاصر ایرانی، عملاً در دستیابی به راهکارهای معماری اخلاق مدار ناموفق بوده است؛ به طوری که روابط سه‌گانه‌ی انسان با محیط زیست، هم‌نسلانش و نسل آینده، در این میدان به میزان زیادی نادیده گرفته شده است.

راهکارهای به اجرا درآمده در میدان‌ها در زمینه ارتباط با هم‌نسل عبارتند از: مبلمان شهری، مسیر حرکتی پیاده، نورپردازی و منظر شبانه، عملکردهای اطراف میدان و... . به صورت کلی می‌توان بیان کرد؛ نتایج نشان‌دهنده‌ی موفقیت نسبی میدان نقش جهان در دستیابی به راهکارهای معماری اخلاق مدار است. این درحالی است که میدان امام

■ راهکارهای بکار رفته در میدان نقش جهان
■ راهکارهای بکار رفته در میدان امام حسین
■ راهکارهای مشترک در هر دو میدان

نمودار ۲. مقایسه تطبیقی میدان نقش جهان اصفهان و امام حسین(ع) تهران بر اساس روابط پایداری اخلاق مدار (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶)

۷. جمع بندی و نتیجه گیری

یافته های پژوهش حاضر نشان داده است که توجه به روابط پایداری اخلاق مدار در میدان نقش جهان به عنوان نمونه ای از معماری سنتی ایران به مراتب بیشتر از میدان امام حسین (ع) است. آن چنان که ارتباط انسان با طبیعت، در میدان امام حسین (ع) تنها در استفاده از درختان در حاشیه ای میدان (عناصر طبیعی مکمل فضا) نمود پیدا کرده است. این در حالی است که در میدان نقش جهان اصفهان، استفاده از فضاهای نیمه باز در محل اتصال عملکردهای اطراف میدان به عنوان مفصل ارتباطی دو عملکرد، ارتباط مستقیم میدان با آسمان، قرارگیری میدان مطابق با رون اصفهان و جهت گیری مناسب به منظور استفاده از تابش آفتاب و وزش باد (عناصر طبیعی) و کاشی کاری جداره ی خارجی به عنوان مصالح مطابق با اقلیم منطقه که مقاومت آن در برابر عوامل جوی بیشتر بوده و امکان تعمیر آسان آن فراهم است (عناصر کالبدی) و استفاده از آب و گیاه در فضای میدان که موجب تعدیل دما شده؛ در ایجاد ارتباط انسان با طبیعت نقش داشته است.

ارتباط انسان باهم نسل در میدان نقش جهان باوجود جداره های میدان - که سبب ایجاد محصوریت و تفکیک فضای میدان از دیگر فضاهای شهری اطراف شده - در ایجاد حس فضایی متفاوت برای افراد حاضر در آن تأثیر بسزایی دارد. نسبت ارتفاع به طول و عرض میدان و مکان قرارگیری عناصر اصلی در جداره ها به گونه ای است که سبب ایجاد تعادل در مخاطب حاضر در میدان و نهایتاً ایجاد آرامش در او شود. قوس ها و ریتم موجود در جداره ها با نسبتی متفاوت در عناصر اصلی میدان، در ایجاد یگانگی و تسهیل ادراک مؤثر بوده اند. وجود سکوه های سنگی در قسمت های مختلف میدان توانسته امکان انتخاب یکسان برای حضور افراد در مکان های متفاوت میدان را فراهم کند. قرارگیری مساجد و کاخ عالی قاپو در یک سوم میانی میدان سبب تمرکز بیشتر در آن بخش از میدان شده است (عناصر کالبدی) و توجه به ارتفاع جداره ها، عدم انقطاع دید، عدم ایجاد حس محصوریت در میدان و قرارگیری در دل بافت شهری به عنوان عنصر درون گرای تکمیل کننده ی

فضای شهری، آن را به عنوان یکی از ارکان اصلی سیمای شهری مطرح می کند (عناصر غیرطبیعی). توجه به مقیاس انسانی، مردم وار بودن فضاهای مختلف میدان، وجود گنبد و مناره و همچنین قوس های بکار رفته در جداره - که به وجود آورنده ی وحدت در عین کثرت است - توجه به ارتفاع جداره ها به نسبت طول و عرض میدان - که در ضمن حس حضور در فضایی محصور، افراد در آن دچار سرگشتگی نمی شوند - و ارتفاع سه بنای اطراف میدان - که سبب عدم تسلط بر افراد حاضر در میدان شده است - به عنوان عناصر ذهنی استفاده شده اند.

استفاده از عناصر طبیعی در فضای میدان، سبب آسایش افراد حاضر در میدان شده و همچنین قرارگیری مغازه های فروش صنایع دستی و کارگاه های آن در جداره ی میدان به عنوان جاذبه برای حضور در میدان نمود پیدا می کند. این در حالی است که در میدان امام حسین (ع)، این ارتباط تنها از طریق عناصر غیرطبیعی مکمل فضا - نیمکت های موجود در میدان - نمود یافته است. در میدان نقش جهان، استفاده از عناصر طبیعی مکمل فضا مثل استفاده از مصالح بوم آورد، شکل گیری میدان بر اساس رون اصفهان و توجه به زاویه ی تابش و باد غالب، استفاده از آب و گیاه جهت ایجاد آسایش در میدان، جهت گیری عملکردهای اطراف میدان مطابق با میزان نیاز به نور طبیعی و عناصر ذهنی مانند فضای میانی میدان این امکان را فراهم می کند تا در زمان های مختلف و با توجه به نیازهای متفاوت، پذیرای فعالیت های گوناگون باشد که این امر در ارتباط انسان با نسل آینده مؤثر بوده است؛ ارتباطی که در میدان امام حسین (ع) مورد بی توجهی قرار گرفته است.

پی نوشت

۱. دیوسالار پروژه امام حسین(ع) را یک نقطه عطف در تاریخ شهرسازی ایران دانست که بعد از ساخت میدان نقش جهان اصفهان در دوره صفوی چنین اتفاقی رخ نداده است، گزارش منتشر شده از شاپور دیوسالار معاون فنی و طرح های شهری سازمان نوسازی در روزنامه اعتماد به نقل از روابط عمومی سازمان در تاریخ ۳۱/فروردین/۱۳۹۱.
۲. Becker
۳. William McDonough
۴. The Hannover Principles
۵. Warner
۶. DeCosse
۷. Lucas
۸. Fuller
۹. René Dubos
۱۰. Gold Smith
۱۱. «دیوسالار پروژه [میدان] امام حسین(ع) را یک نقطه‌ی عطف در تاریخ شهرسازی ایران دانست که بعد از ساخت میدان نقش جهان اصفهان در دوره‌ی صفوی چنین اتفاقی رخ نداده است». گزارش منتشر شده از شاپور دیوسالار معاون فنی و طرح های شهری سازمان نوسازی در روزنامه اعتماد به نقل از روابط عمومی سازمان در تاریخ ۳۱/فروردین/۱۳۹۱.
۱۲. Petersen
۱۳. گزارش منتشر شده از شاپور دیوسالار معاون فنی و طرح های شهری سازمان نوسازی در روزنامه اعتماد به نقل از روابط عمومی سازمان در تاریخ ۳۱/فروردین/۱۳۹۱.

منابع

۱. ابراهیمی، محمد حسن. ۱۳۸۸. میدان، فضاهای تعریف نشده‌ی شهرهای ایرانی. هویت شهر ۳ (۴): ۱۰۷-۱۲۰.
۲. اردلان، نادر، و لاله بختیار. ۱۳۸۰. حس وحدت. اصفهان: خاک.
۳. پاکزاد، جهان‌شاه. ۱۳۸۵. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: شهیدی.
۴. پاکزاد، جهان‌شاه. ۱۳۸۵. راهنمای طراحی فضای شهری در ایران. تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.
۵. پامپیر، سای. ۱۳۸۹. آفرینش مرکز شهری سرزنده. ترجمه‌ی مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش. تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
۶. پرتوی، پروین. ۱۳۸۰. ملاحظات اخلاقی در معماری و شهرسازی، بخش سوم: اخلاق زیست محیطی و توسعه پایدار. هنرنامه ۴ (۱۲۲): ۱۲۳-۱۳۳.
۷. پورجعفر، محمدرضا، ثریا رستمی، علی پورجعفر، و محسن رستمی. ۱۳۹۳. نقش جهان، نقشی از جنس زمان، تأملی در اندیشه‌ی مکتب تشیع و تفکر صدرایی. اندیشه‌ی شهرسازی: ۱-۱۴.
۸. پیرنیا، محمدکریم. ۱۳۸۷. سبک‌شناسی معماری ایرانی. تهران: سروش دانش
۹. حمزه‌نژاد، مهدی. ۱۳۹۰. اصول مفهومی-کاربردی طراحی بناهای مذهبی در مکتب شیعه (مقایسه مصلی، مسجد و مزار). رساله دکتری، دانشگاه علم و صنعت ایران.
۱۰. دیوسالار، شاپور. ۱۳۹۱. گزارش منتشر شده در روزنامه اعتماد به نقل از روابط عمومی سازمان نوسازی شهر تهران ۹ (۳۳۷۴): ۱۳.
۱۱. زارع، سارا. ۱۳۹۲. سرزندگی، کیفیت گمشده میدان های شهری امروز ایران نمونه موردی: میدان توپخانه تهران. در همایش ملی معماری پایدار و توسعه‌ی شهری. بوکان، شرکت سازه کویر.
۱۲. مدبری، آتوسا، و نیکو نوراللهی اسکویی. ۱۳۹۳. ارزیابی ادراک بصری فضایی میدان امام حسین(ع). مطالعات شهری ۳ (۱۱): ۷۵-۸۴.
۱۳. معماریان، غلامحسین. ۱۳۸۷. سیری در مبانی نظری معماری. تهران: سروش دانش
۱۴. نقی‌زاده، محمد. ۱۳۸۷. صفات شهر اسلامی در متون اسلام. هنرهای زیبا (۴ و ۵): ۴۷-۶۱.

References

1. Ardalan, Nader, and Lale Bakhtiar. 2001. *Sense of Unity*. Isfahan: Khak.
2. Becker, Christian. 2012. *Sustainability Ethics and Sustainability Research*. New York: Springer's.
3. Dahl, Arthur Lyon. 2013. *Achievements and Gaps in Indicators for Sustainability*. *Ecological Indicators* (17):14-19.
4. Divsalar, Shapour. 2013. *A Report Published in Etemad Newspaper Quoted from the Public Relations Department of the Tehran Renovation Organization 9* (3374): 13.
5. Douglass Warner, Keith, and David DeCosse. 2016. *The Ethical Dimensions of Sustainability*. Santa Clara University; www.scu.edu. Accessed on 5th January 2016.
6. Ebrahimi, Mohamad Hassan. 2009. Meydan: Indeterminate Urban Spaces in Iranian Cities. *Hoviatshahr* 3(4): 107- 120.
7. GoldSmith, M, and F. Hesselbein, 2008. *The Organization of the Future*. New York: Taylor & Francis.
8. Hamzehnejad, Mehdi. 2012. *Conceptual Principles of Designing Religious Buildings in Shieh School*. PhD. Thesis. Tehran: Iran University of Science and Technology Publication.
9. Lucas, S.J. Mellersh, U. de Jong, and R.J. Fuller. 1995. Architecture, Ethics and Sustainability, An Exploration. *In 40th Annual Conference of the Architectural Science Association, University of Adelaide and Architectural Science Association, Adelaide: Publication of School of Architecture*.
10. Lynch, K. 1981. *A Theory of Good City Form*. MIT Press.
11. Memarian, Gholam Hossein. 2009. *Review of Theoretical Foundations of Architecture*. Tehran: Soroush Danesh.
12. Morris, A.E.J. 1994. *History of Urban Form*. Longman.
13. Modiri, Atousa, and Niku Nooralahi Oskouei. 2014. Assessing Visual-Spatial Perception of the Imam Hussein Square. *Motaleate Shabri* 3 (11): 47- 61.
14. Mumford, Lewis. 1945. *The Culture of Cities*. Secker & Warburg.
15. Naghizadeh, Mohammad. 2009. The Characteristics of the Islamic City in the Context of Islam. *Honar-ha-ye-Ziba* (4,5): 47- 61.
16. Pakzad, Jahanshah. 2007. *Theoretical Framework and Urban Design Process*. Tehran: Shahidi.
17. Pakzad, Jahanshah. 2007. *Urban Spaces Design Guidelines*. Tehran: Department of Housing and Urban Development Press.
18. Pamir, Sam. 2002. *Creating Lively Urban Center*. Translated by Mostafa Behzadfar and Amir Shakiba Manesh. Tehran: Iran University of Science and Technology Publication.
19. Partoei, Parvin. 2002. Ethical Consideration in Architecture and Urbanization, Part Three: Ethical Environmental and Sustainable Development. *Honarnameh* 4(122): 123- 133.
20. Pirnia, Mohamad Karim. 2009. *Stylistic of Iranian Architecture*. Tehran: Soroush-e Danesh.
21. PourJafar, Mohamadreza. Soraia Roostami, Ali Porjafar, Mohsen Roostami. 2015. A Pattern of Time, A Study of Shieh School and Sadra's Thinking. *Andishe-ye-Shahrsazi*: 1- 14.
22. Robertson, D.S. 1992. *Greek and Roman Architecture*. Cambridge University Press, Great Britain, Cambridge.
23. Zare, Sara. 2014. Vitality, the Lost Quality of Today's Urban Areas in Iranian Cities, Case Study: Topkhaneh Square in Tehran. *In National Conference of Sustainable Architecture and Urban Development, Bukan*.
24. <http://baghban65.persianblog.ir/post/705>
25. <http://manoto6.persianblog.ir>
26. <http://manoto6.persianblog.ir/>
27. <http://negarkhaneh.ir/~artm/PicDetail-331747>
28. <http://www.mashreghnews.ir/fa/news/210253>
29. <http://www.mashreghnews.ir/fa/news/210253>
30. <http://www.mehrnews.com/news/2212096>
31. <https://www.google.com/imgres?imgurl=http://honaronline.ir>
32. <https://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.mashreghnews.ir>

Comparative Analysis of Naghsh Jahan Plaza of Isfahan, and Imam Hossein Plaza of Tehran, On the basis of Ethical Sustainability**Bushra Abbasi ***

PhD Student, Department of Art and Architecture, Tarbiat Modares University

Mohammad Reza Bemanian

Professor, Department of Art and Architecture, Tarbiat Modares University**

Received: 2017/07/13

Accepted: 2018/02/11

Abstract

Centralizing ethics in sustainability has led to an evolutionary process towards ethical approach as a holistic approach of sustainable development. This approach, deep in concept, has evolved sustainability and endures the most fundamental relations of human and environment. The most recent definition of ethical sustainability, describes this approach as a complex of human relations, including human relation with contemporaries, human relation with nature and human relation with future generation. Urban spaces, and particularly the plazas, are the grounds of social interactions which present living dynamism through the presence and activity of citizens. This space has been considered as a highly important urban landmark among citizens, and it could be said that residents of a city are usually aware of different city zonings on the basis of their city plazas. What people expect of a plaza is a public space with high diversity and eventful environment which allows the possibility of social interactions. With profound changes occurring in all aspects of current era, most of urban plazas have been affected by market forces. As the result, proper principles have not been applied in the formation of these spaces, which has led to a sharp reduction in the space efficiency and the presence and vitality of people in current urban areas. Therefore, these plazas would not be capable of creating human relationships as the main theme of ethical sustainable architecture. In order to analyze sustainable relations in the plazas of Iranian cities, it is necessary to compare a traditional case study of the Iranian urban plaza with a modern, more contemporary designed plaza of this land, on the basis of ethical sustainability. The aim of this research is to illustrate the triple sustainable relations, in the traditional, historical plaza of Naghsh Jahan in Isfahan, and the contemporary designed plaza of Imam Hossein in Tehran, based comparative analysis. The selected methodology of this research is comparative method. A comparative study is a comprehensive, multidimensional, and systematic process that seeks out differences and similarities in research. This kind of research will

take generic patterns from the research environment and by emphasizing it on the differences between objects of research context, will help to seek a better understanding towards the main subject. In this comparative study, both quantitative and qualitative techniques have been used, yet, qualitative approach is dominant, in which the researcher studies objects in their natural situations and tries to conceptualize or interpret phenomena in terms of the meaning that people give them. In fact this research emphasizes on the social nature of the facts and the importance of human values and relationships with nature, contemporaries and future generations in the research process.

In this research, common patterns of both plazas are driven out of the case studies and their discrepancy reveals the studied comparison in three steps. Related literature is reviewed in the first step, followed by detailed examination of Hanover Principles, as the first established sustainability principles which states ethics as one its main roots, on the basis of sustainable relations. In this step, Hanover Principles are categorized by their capability in realizing each of the trial sustainable relations. Finally, based on their related Hanover Principles, each ethical relation is analyzed separately in the case studies and the findings are compared through a visual diagram. This comparative analysis reveals higher attention on ethical sustainable priorities in the historical plaza of Naghsh Jahan in compare with the comparative plaza of Imam Hosein. Results show that in Imam Hussein Plaza, human relation with nature has been revealed only through plantation of trees in the margin of main plaza. However, in the Isfahan Plaza, the use of semi-open spaces, direct visual connection between the plaza and the sky, besides Suitable orientation, in order to benefit most from sunlight and wind, has played significant role in creating human-natured connections. Human relation with contemporaries in the Naqshe Jahan plaza has been considered in the edges of the plaza, which creates the confinement and separation between the main part of the plaza and the surrounding urban spaces. The use of natural elements in the space and the placement of stores around plaza, has offered comfort for the people who are enjoying the inner core of the plaza. This is while in Imam Hossein plaza, this relation has only been reached through the benches, which are designed and located randomly on the hard flooring of plaza's inner core. Research results show that considering the use of local materials, use of water and plants in plaza's inner core as natural resources, locating the functions around the field in accordance to natural lighting and reachability, besides field formation design in accordance to the orientation of sun and the dominant wind, and finally an adjustable design of the plaza for multi-purpose activities, are the priorities which can strongly affect human relationship with future generations. On this basis, it has been concluded in this research that this human relation is completely neglected in the plaza of Imam Hossein.

Keywords: Ethical Sustainability, Naghsh Jahan Plaza, Imam Hossein Plaza, Iranian Urbanism.

Managing Director: vice chancellor for
research-Iran University of Science and Technology

Editor-in-chief: Mohsen Feizi

Administrative Director:

Fatemeh Mahdizadeh Seraj

Administrative assistant:

Amirhosein Yousefi - Zahra Kashanidoust

Persian literary Editor: Sara Motevalli

English literary Editor: MohamadReza Ataee Hamedani

Editorial Board Members:

Seyyed Gholam Reza Eslami: Associate Professor,
Tehran University

Hasan Bolkhari: Associate Professor, Tehran University

Mostafa Behzadfar: Professor,
Iran University of Science and Technology

Mohammad Reza Pourjafar: Professor,
Tarbiat Modares University

Mahdi Hamzeh Nejad: Assistant Professor,
Iran University of Science and Technology

Esmail Shieh: Professor, Iran University
of Science and Technology

Manoochehr Tabibian: Professor, Tehran University

Mohsen Faizi: Professor, Iran University
of Science and Technology

Hamid Majedi: Associate Professor, Science and
Research Branch, Islamic Azad University

Asghar Mohammad Moradi: Professor, Iran University
of Science and Technology

Gholam Hossein Memariyan: Professor, Iran University
of Science and Technology

Fatemeh Mehdizadeh: Associate Professor, Iran University
of Science and Technology

Mohammad Naghizade: Assistant Professor, Science and
Research Branch, Islamic Azad University

Ali Yaran: Associate Professor, Iran Ministry of Science,
Research and Technology

Design assistant: AmirHosein Yousefi

Ahad Ebrahimi Nezhad: Assistant Professor, Tabriz Islamic Art
University

Mahdi Hamzeh Nejad: Assistant Professor, Iran University
of Science and Technology

Masood Nari Qomi: Assistant Professor, University of Kashan

Shariar Nasekhian: Assistant Professor, Isfahan Art University

Mohammad Manan Raeesi: Assistant Professor, University of Qom

Behzad Vasiq: Assistant Professor Jondy Shapoor
University

Abdolhamid Noghreh kar: Associate Professor, Iran
University of Science and Technology

Amin Abdmojiri: PHD of Architecture, Iran University of
Science and Technology

Mohsen Dehghani Tafti: PHD candidate of Architecture,
Iran University of Science and Technology

Narges Dehghan: Assistant Professor, Islamic Azad
University

▣ **Beauty Levels, Confirmation and Admiration of the Beauty Derived from the Concept of Hosn in Quran**

Farhang Mozaffar / Ahmad Aminpoor / Ahmad Reza Okhovat / Atefeh Poursalehi

▣ **Assess the Strengths and Weaknesses of the Construction Industry in the Production of Islamic Housing**

Mazyar Asefi / Parisa Hashempour / Mozafar Mohajeri

▣ **The Readings of Timurid Art Based on the Ideas of Suhrawardi
A Study on Geometrical Motifs of Goharshad Mosque**

Roya Rouzbahani / Asghar Fahimi-Far

▣ **Environmental Design Characteristics in order to Meet Native Human Health based on Islamic and Traditional Medicine**

Mehdi Hamzehnejad / Zahra Servati

▣ **Comparative Analysis of Naghsh Jahan Plaza of Isfahan, and Imam Hossein Plaza of Tehran, On the basis of Ethical Sustainability**

Bushra Abbasi / Mohammad Reza Bemanian